

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК

АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я

Науковий журнал

*Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.*

Випуск 2 (72) 2013

Миколаїв
2013

<http://visnyk.mnau.edu.ua/>

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013.

Згідно з Постановою ВАК України від 14.04.2010 р. № 1-05/3 видання включено до переліку фахових видань.

Головний редактор: В.С. Шибанін, д.т.н., проф., чл.-кор. НААНУ

Заступники головного редактора:

І.І. Червен, д.е.н, проф.
В.І. Гавриш, д.е.н., проф.
В.П. Клочан, к.е.н., доц.
М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.
В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, к.е.н., доц.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шибаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневіська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., доц.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.В. Скрипнюк, д.ю.н., проф.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.І. Топіха, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; В.С. Дога, д.е.н., проф. (Молдова).

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; К.В. Дубовенко, д.т.н., проф.; К.М. Думенко, д.т.н., доц.; В.Д. Будаков, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; В.П. Лялякіна, д.т.н., проф. (Росія).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; А.С. Патрева, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН України; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; В.А. Захаров, д.с.-г.н., проф. (Росія); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; А.К. Антипова, д.с.-г.н., доц.; В.І. Січкарь, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; А.П. Орлюк, д.б.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Майкл Бьоме, проф. (Німеччина).

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 8 від 23.04.2013 р.

Посилання на видання обов'язкові.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

54020, Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 0 (512) 58-05-95, www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2013

ВИРОБНИЦТВО СІНА БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ У РІЗНИХ КАТЕГОРІЯХ ГОСПОДАРСТВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Н.В. Цуркан, здобувач

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання виробництва сіна багаторічних трав на півдні України у різних категоріях господарств. Визначено площі їх посівів, валовий збір, урожайність. Дослідженнями встановлено зменшення площ під цими високорентабельними культурами у всіх сільськогосподарських підприємствах і збільшення в господарствах населення, що позначається на рівні валового збору. Наведено шляхи підвищення виробництва сіна для поліпшення кормової бази тваринництва.

Ключові слова: багаторічні трави, сіно, сільськогосподарські товаровиробники, тваринництво, економічна ефективність.

Постановка проблеми. У процесі реформування аграрного сектору виникли різноманітні агроформування, виробнича діяльність яких спрямована на всебічний розвиток сільського господарства, ефективність ведення його галузей з метою забезпечення населення продуктами харчування. Важливим є розвиток як тваринництва, так і рослинництва, зокрема виробництва у достатній кількості кормів, у т.ч. високоякісних, якими є багаторічні трави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним питанням стабільного функціонування аграрного виробництва, питанням економічної ефективності, виробництва та розвитку ринку продукції багаторічних трав присвятили праці вчені-економісти нашої країни П.Т. Саблук, І.Н. Топіха, І.І. Червен, А.А. Бабич-Побережна та ін. Удосконаленню сучасних технологій вирощування цих трав та розробленню нових елементів для підвищення їх продуктивності відводиться багато уваги видатними вченими-аграріями В.Ф. Петриченком, А.О. Бабичем, А.В. Черенковим, Г.П. Квітко, О.І. Зінченком, С.П. Голобородьком та ін. Дослідниками як нашої, так і зарубіжних країн встановлено важливу роль багаторічних бобових трав у вирішенні проблеми рослинного білка, виробництва

високоякісних і дешевих кормів. Ними розроблено стратегічні заходи щодо розвитку кормовиробництва з урахуванням раціонального використання наявних ресурсів як земельних, так і матеріально-технічних та трудових. Проте недостатньо досліджено стан розвитку виробництва продукції багаторічних трав на півдні України, не визначено напрямки підвищення ефективності ведення господарювання у посушливому регіоні.

Постановка завдання. Метою досліджень є аналіз результатів діяльності основних суб'єктів сільськогосподарського використання землі та визначення стану економічної ефективності виробництва сіна багаторічних трав на Півдні України (АРК, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області) в агроформуваннях різних форм господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Питання забезпечення тваринництва високоякісними кормами та підвищення ефективності цієї галузі нерозривно пов'язані з виробництвом продукції багаторічних трав (зеленої маси, сінажу, сіна, трав'яної муки тощо). У різних регіонах нашої країни забезпечення тварин кормами є неоднаковим, що зумовлено ґрунтово-кліматичними умовами, рівнем організації кормовиробництва та іншими факторами. Значно складніше вирощувати кормові культури, зокрема багаторічні бобові і злакові трави, на ланах Степу південного, в так званій зоні «ризикованого землеробства».

У 2001 р. виробництво сіна багаторічних трав було зосереджено на Півдні України в усіх категоріях господарств на площі 152,6 тис. га, з них переважна частина – 140,2 тис. га (91,9%) у сільськогосподарських, переважно у недержавних (86,0%) підприємствах. Площі цих культур у господарствах населення були значно меншими, питома вага складала 8,1% до площі всіх багаторічних трав півдня країни (табл. 1).

У 2011 р. площі під цими травами значно зменшилися. Водночас змінилася їх структура у розрізі категорій агровиробників. Зокрема, у господарствах населення ці культури для збору сіна було розміщено на площі 53,9 тис. га, або на 58,6% від загальної площі на сіно, тобто їх питома вага за період з 2001 до 2011 р. збільшилася на 50,5 в.п.

Таблиця 1

**Посівні площі багаторічних трав на сіно
за категоріями господарств Півдня України ***

Категорії господарств	2001 р.		2005 р.		2011 р.		2011 р. у % до	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	2001 р.	2005 р.
Всі категорії господарств	152,6	100,0	113,0	100,0	92,0	100,0	60,3	81,4
Сільськогосподарські підприємства	140,2	91,9	76,6	67,8	38,1	41,4	27,2	49,7
у т.ч.: державні підприємства	9,0	5,9	6,8	6,0	4,1	4,5	45,6	60,3
недержавні підприємства	131,3	86,0	69,8	61,8	34,1	37,1	26,0	48,9
з них: фермерські господарства	3,9	2,6	5,5	4,9	5,6	6,1	143,6	101,8
Господарства населення	12,4	8,1	36,4	32,2	53,9	58,6	434,7	148,1

* розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Площі багаторічних трав на сіно у господарствах населення станом на 2011 р. збільшилися у 4,3 рази проти 2001 р. і в 1,5 – 2005 р. У сільськогосподарських підприємствах зменшилися не лише площі під досліджуваними культурами, але і їх питома вага у загальній площі на сіно.

Зменшення площ під багаторічними травами позначилося і на родючості ґрунтів як усюю України, так і південного регіону. За результатами ІХ туру з агрохімічної паспортизації земель, проведеного ДУ Миколаївський ПТЦ «Облдержродючість» з 2006 до 2010 рр., визначено, що на чорноземах південних втрати гумусу за рік складають 0,4-0,5% [1].

Значне скорочення площ під травами, зменшення попиту на продукцію рослинного походження у вигляді сіна трав, у зв'язку зі зменшенням поголів'я великої рогатої худоби, спричинили і зменшення валового збору сіна. Так, у 2011 р. на Півдні України для пізньоосінньої, зимової та ранньовесняної годівлі тварин у господарствах населення заготовляли сіна більше ніж в 5 разів порівняно з 2001 р. і майже вдвічі більше проти 2005 р. У сільськогосподарських підприємствах у 2011 р. було зібрано лише 35,2% до рівня 2001 р., 61,6% – до 2005 р. Більш стрімкі спади виробництва сіна відмічено у державних підприємствах (табл. 2).

Таблиця 2

**Валовий збір сіна багаторічних трав
за категоріями господарств Півдня України***

Категорії господарств	2001 р.		2005 р.		2011 р.		2011 р. у % до	
	тис. ц	%	тис. ц	%	тис. ц	%	2001 р.	2005 р.
Всі категорії господарств	3522,2	100,0	2706,4	100,0	2743,2	100,0	77,9	101,4
Сільськогосподарські підприємства	3231,3	91,7	1844,5	68,2	1136,3	41,4	35,2	61,6
у т.ч.: державні підприємства	213,3	6,1	182,2	6,7	117,7	4,3	55,2	64,6
недержавні підприємства	3018	85,7	1662,3	61,4	1018,6	37,1	33,8	61,3
з них: фермерські господарства	76,5	2,2	99,1	3,7	95,8	3,5	125,2	96,7
Господарства населення	310,9	8,8	861,9	31,8	1606,9	58,6	516,9	186,4

*розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Необхідно зазначити, що урожайність сіна багаторічних трав за проаналізовані роки у господарствах населення різнилася порівняно з цим показником у сільськогосподарських підприємствах і складала **25,1 ц/га у 2001 р.**, **23,7** – у **2005 р.** та підвищилася до **29,9 ц/га** у сприятливому за погодними умовами для трав **2011 р.**

Збільшення урожайності трав у господарствах населення у **2011 р.** склало **19,1%** до рівня **2001 р.**, **26,2%** – до **2005 р.**, тоді як у сільськогосподарських підприємствах цей показник відмічено на рівні **29,6** та **23,7%**. З плином часу цей показник підвищувався ще й тому, що знаходило місце удосконалення застосовуваних технологій в агроформуваннях різних форм господарювання, за винятком фермерських господарств (табл. 3).

Продуктивність посівів багаторічних трав у посушливих умовах Півдня України підвищується завдяки зрошенню. За даними І.Т. Кіщака [2], багаторічні бобово-злакові травосумішки на зрошуваних землях дають змогу одержувати понад **700 ц/га** зеленої маси.

На думку вчених [3], у степовій зоні Півдня України треба відновити площі кормових культур до рівня **27-30%**, а на зрошенні – до **60-70%**, що дасть змогу вирішити проблеми виробництва різноманітних та якісних кормів. Особливу увагу слід приділяти багаторічним бобовим травам, зокрема люцерні.

**Урожайність сіна багаторічних трав
за категоріями господарств Півдня України, ц/га ***

Категорії господарств	Роки			2011 р. у % до	
	2001	2005	2011	2001 р.	2005 р.
Всі категорії господарств	23,1	24,0	29,8	129,0	124,2
Сільськогосподарські підприємства	23,0	24,1	29,8	129,6	123,7
у т.ч.: державні підприємства	23,7	26,8	28,7	121,1	107,1
недержавні підприємства	23,0	23,8	29,9	130,0	125,6
з них: фермерські господарства	19,6	18,0	17,1	87,2	95,0
Господарства населення	25,1	23,7	29,9	119,1	126,2

*розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

За нашими розрахунками, рівень рентабельності виробництва сіна люцерни у середньому за три роки її життя у сільськогосподарських підприємствах коливається в межах **35,2-177,6%**. Він змінюється залежно від ґрунтово-кліматичних умов, технології, матеріально-технічної бази господарства, організації виробництва сіна.

Висновки. Наведений матеріал свідчить про стрімке зменшення площ під багаторічними травами, валових зборів сіна у сільськогосподарських підприємствах, що не сприяє ефективному веденню тваринництва, а отже і забезпеченню населення якісними продуктами харчування.

Водночас недостатня кількість площ під травами, а на півдні України це переважно бобові, призводить до погіршення екологічної обстановки, зниження показників родючості ґрунту, його виснаження. Як наслідок, зменшується ефективність виробництва наступних культур після трав, зокрема зернових та інших ринково-орієнтованих рослин (картоплі, овочевих, баштанних), для яких трави є добрим попередником.

Для збільшення зборів валової продукції, поліпшення показників якості ґрунтів, підвищення рівня рентабельності тваринництва необхідно насамперед розширити площі під багаторічними травами, надавати дотації господарствам, які займаються виробництвом продукції тваринництва з годівлею тварин переважно саме цими дешевими кормами власного виробництва. При цьому впроваджувати інноваційні розробки науковців для підвищення продуктивності посівів, ефективності господарювання.

Список використаних джерел:

1. Кравченко К. М. Сучасний стан ґрунтів Миколаївської області / К. М. Кравченко, О. В. Кравченко // Наук. праці : науково-методичний журнал. — Вип. 167. — Т. 179. Екологія. — Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. — С. 20—23.
2. Кіщак І. Т. Становлення та ефективне функціонування ринку кормових ресурсів : [Монографія] / І. Т. Кіщак. — Миколаїв : Іліон, 2004. — 280 с.
3. Гусев М. Г. Агротехнологічні заходи підвищення продуктивності кормових агроценозів на зрошуваних землях південного регіону України / М. Г. Гусев, Д. П. Войташенко // Корми і кормовиробництво. — 2010. — Вип. 67. — С. 159—165.

Н.В. Цуркан. Производство сена многолетних трав в разных категориях хозяйств юга Украины.

В статье рассмотрены вопросы производства сена многолетних трав в разных категориях хозяйств на юге Украины. Определены площади их посевов, валовый сбор, урожайность. Исследованиями установлено уменьшение площадей под этими высокорентабельными культурами во всех сельскохозяйственных предприятиях и увеличение их в хозяйствах населения, что сказывается на уровне валового сбора. Приведены пути повышения эффективности производства сена для улучшения кормовой базы животноводства.

N. Tsurkan. The perennial rubbed hay production in different categories of households in the south of Ukraine.

The article deals with the questions of perennial rubbed hay production in different categories of households in the South of Ukraine. Their sowing areas, gross collection and productivity are determined. The researchers showed the reduction of areas under these highly profitable cultures in all agricultural enterprises and their increase in the population's households that influences the gross collection level. The ways of increasing of the hay production efficiency for the livestock breeding stern base improvement are found.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

І.І. Червен, М.І. Кареба. Активізація інноваційної діяльності – найважливіший напрямок підвищення ефективності аграрного виробництва	3
О.Є. Новіков, Н.О. Корнева. Особливості визначення плати за землю сільськогосподарського призначення	11
В.П. Клочан, Н.І. Костаневич. Результати аналізу рентабельності сільськогосподарської продукції.....	16
А.П. Марчук. Біотехнології у контексті сучасних інноваційних змін	21
М.А. Домаскіна. Теоретичні аспекти застосування теорії нечітких множин в економіці.....	29
Т.І. Лункіна. Сталий економічний розвиток України: сутність, значення.....	35
Н.В. Цуркан. Виробництво сіна багаторічних трав у різних категоріях господарств півдня України	42
С.С. Стецюк. Управління витратами м'ясопереробних підприємств.....	48
Я.В. Карпенко. Сучасний стан регіонального ринку молока Черкаської області.....	59

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

С.Г. Чорний, А.В. Волошенюк. Оцінка біоенергетичної ефективності технології No-till	67
В.С. Паштецький. Мінімізація обробітку ґрунту в системі агроекологічного захисту ґрунтів	74
І.М. Марценюк. Господарсько-біологічна оцінка сортів цибулі-батун (<i>allium fistulosum</i> L.), вирощених у північному причорномор'ї України.....	82
З.В. Золотухіна, В.В. Калитка. Оцінка економічної та біоенергетичної ефективності вирощування озимої пшениці з використанням регулятора росту АКМ.....	89

В.П. Коваленко. Значення обробітку ґрунту в технології одержання високопродуктивних посівів люцерни	95
О.В. Видинівська. Мікробіологічний стан чорнозему південного при запровадженні технології no-till.....	99
О.О. Вінюков, О.М. Коробова, І.О. Кулик. Метод вирощування кореневої системи зернових культур та вплив регуляторів росту на розвиток кореневої системи ячменю ярого	105
А.С. Даніліна, О.Л. Семенченко. Вплив густоти рослин цибулі ріпчастої на урожайність в умовах краплинного зрошення північного степу України.....	112
В.О. Мельник, О.О. Кравченко, А.О. Бондар, Д.А. Карпенко. Особливості сперматогенезу та спермопродукції самців	116
О.О. Стародубець. Особливості гістологічної будови м'язової тканини свиней породи дюрок за різними методами розведення.....	123
І.А. Галушко. Біохімічний склад молока корів голштинської породи різних ліній.....	128
О.К. Цвейтава. Екстер'єрні особливості тварин різних типів стресостійкості.....	137
О.І. Юлевич, А.В. Лихач, Ю.Ф. Дехтяр. Залежність інтенсивності росту помісних поросят різних строків відлучення від рівня годівлі	143
О.Ю. Сметана. Аналіз відтворювальних характеристик голштинської худоби при імітації стабілізуючого відбору....	151
С.М. Галімов. Хімічні показники продуктів забою свиней червоної білопоясої породи при різних методах розведення	158
М.А. Волков. Дослідження фізіологічних особливостей центральної гемодинаміки у дітей шкільного віку.....	164

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

В.С. Шобанін, А.П. Шобаніна, В.Г. Богза. Дослідження пружно-деформованого стану сталевих силосів при нерівномірному осіданні фундаментів.....	173
--	-----

А.І. Бойко, О.В. Бондаренко, В.М. Савченко. Дослідження показників надійності та експлуатаційної готовності пасивно резервованої технічної системи.....	179
А.П. Мартинов, Г.О. Іванов. Конструктивно-технологічні фактори підвищення складанності складаних одиниць з вальницями кочення.....	186
Д.Ю. Шарейко, І.С. Білюк, А.М. Фоменко. Синтез системи керування комплектного електропривода сільськогосподарського комбайну.....	194
В.А. Грубань. Обґрунтування компоновочної схеми технологічного модуля для збирання кукурудзи	201
Р.М. Романко. Вдосконалення класифікації процесів змін стану земель на основі даних дистанційного зондування	210

Наукове видання

Вісник аграрної науки Причорномор'я
Випуск 2(72) – 2013

Технічний редактор: *О.М. Кушнарьова.*
Комп'ютерна верстка: *Ю.В. Антонович.*

Підписано до друку 23.04.2013. Формат 60 x 84 1/16.
Папір друк. Друк офсетний. Ум.друк.арк. 14.
Тираж 300 прим. Зам. № _____. Ціна договірна.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м.Миколаїв, вул.Паризької комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.